
DATE NOI PRIVIND EDIFICAREA BISERICII ÎNĂLȚAREA DOMNULUI DIN CHIȘINĂU ȘI PRECURSOAREA ACESTEIA – BISERICA SFINȚII APOSTOLI PETRU ȘI PAVEL

Sergius Ciocanu

Cuvinte-cheie: mahala, biserică, cutremur, sârbi, incendiu, arhitect, fundații, monument istoric.

Anterior războiului dintre Imperiile Otoman, Austriac și Rus, din 1769-1774, pe moșia Chișinău a mănăstirilor ieșene *Sfânta Vineri și Sfinții Arhangheli* (Frumoasa) din Iași (închinată mănăstirii de pe Muntele Sinai din Egipt) era situat un singur district al orașului Chișinău – *Mahalaua din Gios*. Mahalaua s-a format în prima jumătate a secolului al XVIII-lea prin înglobarea de către oraș a vechii vetre a satului Chișinău. Centrul de referință al acestui district – biserica *Sfinții Ioachim și Ana* a fost refăcută în piatră pe la 1742 de pârcălabul Vasile Măzărache (Ciocanu 2002, 39-43). În linii generale, construcțiile Mahalalei din Gios nu depășeau traseul marcat de drumul care lega centrul Chișinăului de podul de peste Bâc, format de zăgazul cu mori al iazului orașenesc¹.

După evacuarea în 1774 a Țării Moldovei de trupele de ocupație „nemțești” și „muscălești”, orașul Chișinău nu doar își restabilește vatra antebelică răvășită de război, ci, treptat, se extinde, formând două mahalale noi, una dintre care era situată pe moșia administrată de mănăstirile ieșene închinată Sinaiului (fig. 1).

Stabilirea unei numeroase comunități umane peste drumul care lega centrul urbei cu zăgazul iazului chișinăuan, pe cea de-a doua terasă a platoului dintre pârăurile Mălina Mică și Durlești, a pus tranșant problema edificării aici a unui lăcaș de cult care să asigure necesitățile spirituale ale noilor orașeni. Noua biserică a fost consacrată Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Cel mai probabil, ea a beneficiat de o construcție din lemn pe fundații de piatră.

Biserica a suferit grav de pe urma incendiului care a cuprins localitatea în timpul operațiunilor militare din 1788, fiind printre cele șase-șapte biserici atestate în acel an în oraș de secund-maiorul von Raan (Раанъ фонъ 1792, 47-48). Ea este arătată pentru prima dată pe unul dintre planurile zonei Chișinăului (fig. 2), elaborat la 1789 (Nesterov 2005, 43). Deocamdată, nu dispunem de informații care ar reflecta refacerea acestui lăcaș de cult după finalizarea războiului, nici privind activitatea lui de până la marele cutremur care a afectat orașul la 14 octombrie 1802.

Unicul document cunoscut care relevă hramul acestui lăcaș de cult, este o diplomă de hirotonie din 21 iulie 1804, semnată de Episcopul de Huși, Meletie Lefter, prin care el rânduia un preot la *bisărica Sfinților Apostoli din târgul Chișinău*² (vezi anexa, doc. 1).

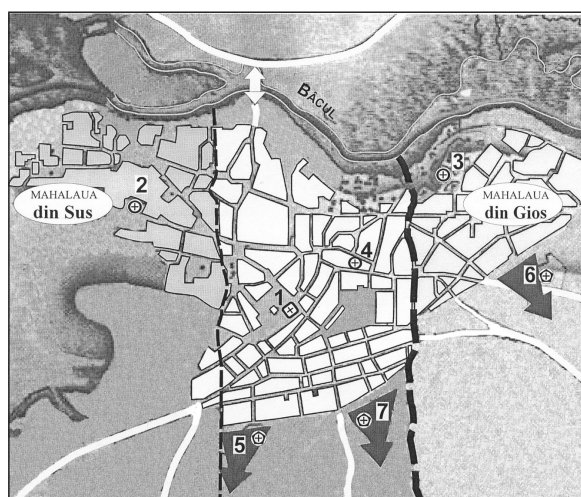
Documentele acestui preot, păstrate într-un dosar de arhivă din anul 1835³, sunt deosebit de importante în contextul subiectului abordat în acest articol.

Conform dosarului, preotul Nicolai Bâncchin de la biserica *Înălțarea Domnului* din Chișinău a decedat pe data de 10 iulie 1835, la vârsta de 71 de ani. Protoiereul Isidor Gherbanovski, care a comunicat cele întâmplante conducerii eparhiale basarabene, a atașat raportului și toate documentele răposatului. Primul document a fost emis la 13 martie 1804 pe numele „*dascalului Necolae din târgul Chișinăului, ținut Lăpușnii*” în contextul depunerii de către acesta a unei cereri de a fi hirotonit. Prin diploma respectivă, Meletie, Episcopul de Huși îl plasează pe solicitant în custodia „*preotului Anastasie di la bisărica lui Mazarachi*” pentru a desăvârși cunoștințele necesare slujirii pre-

¹ Pentru problema formării mahalalelor Chișinăului secolului al XVIII-lea a se vedea: Ciocanu 2017.

² ANRM, F. 208, inv. 2, d. 1208, f. 191.

³ ANRM, F. 208, inv. 2, d. 1208.

- — — Hotar moșie Buicani
- ⊕ 1 - Biserica Sfinții Arhangheli (fostă domnească)
- ⊕ 2 - Biserica Buna Vestire; 3 - Biserica Sfinții Ioachim și Ana;
- ⊕ 4 - Biserica armenească
- Biserici edificate în a 2 jum. sec. XVIII: 5 - Biserica Sf. Ilie;
- ⊕ 6 - Biserica Sfinții Apostoli; 7 - Biserica lipovenească
- Direcții de extindere a orașului

Fig. 1. Orașul Chișinău (anii '70-'80 sec. XVIII).
Plan (de S. Ciocanu).

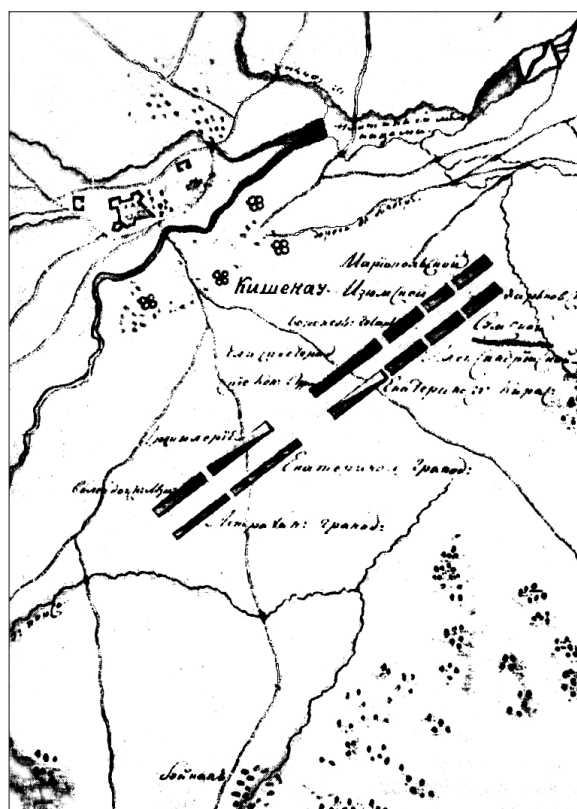

Fig. 2. Zona Chișinău. Fragment plan din 30
septembrie 1789 (apud T. Nesterov).

oțești, Nicolai urmând să revină la Huși peste trei luni pentru a fi hirotonit. Prin al doilea document, emis la 21 iulie 1804, Episcopul Meletie îl hirotonește pe Nicolai, rânduindu-l cu slujba la biserica Sfinților Apostoli din orașul Chișinău. Peste cinci ani, la 18 martie 1809, Episcopul de Huși îi „dă” preotului Nicolai „slujba părinteștii duhovnicii”, menționând șederea acestuia la „bisărica Sărbilor din Chișinău”, adică la biserica Înălțarea Domnului. Nicolai a continuat să preotească la această biserică până la finele vieții.

Deoarece documentele preotului Nicolai nu se referă la vreun transfer al lui între 1804-1809 la alte lăcașuri de cult, considerăm îndreptățit a susține că în cuprinsul acestor ani anume bisericii în cauză i s-a modificat hramul din Sfinții Apostoli în Înălțarea Domnului. Putem restrânge perioada de modificare a hramului între anul 1804 (anul ultimei mențiuni a existenței în Chișinău a bisericii Sfinții Apostoli) și anul 1807 (de când datează cel mai timpuriu document cunoscut care atestă existența în oraș a unei biserici cu hramul Înălțarea Domnului). Modificarea hramului însă, de regulă, practic permanent era legată fie de vreo

reconstrucție semnificativă a unui lăcaș de cult deja existent, fie de construirea pe locul acestuia sau alături de vechiul amplasament, a unui lăcaș de cult nou.

Circumstanțele construirii în Chișinău a unui nou lăcaș de cult pot fi înțelese în contextul eforturilor orașenilor de a depăși consecințele marelui cutremur din 14 octombrie 1802. Astfel, în anii de după producerea seismului, în Chișinău au fost refăcute din temelie toate bisericile urbei (cu excepția bisericii Măzărache). Biserica Sfinților Apostoli Petru și Pavel, ca și alte edificii de cult din oraș, a avut de suferit distrugerii importante de pe urma cutremurului.

În primul deceniu al secolului al XIX-lea, în cadrul acestei mahalale a Chișinăului se stabilește un număr însemnat de imigranți transdanubieni (sârbi, bulgari, aromâni ș.a.), cunoscuți în Principatele Dunărene sub denumirea generică de „sârbi”. Treptat, ei au ajuns să constituie o parte semnificativă a enoriașilor bisericii Sfinților Apostoli. Contribuția lor la refacerea din temelie a acestui lăcaș de cult a fost atât de importantă, încât el a

căpătat denumirea de „biserica Sărbilor” sau și mai explicit: „bisărica Sărbească de aicea din Chiș(i)nău care să cinstește cu hramul Sfânta Înălțare”⁴, fapt consemnat în mai multe documente de epocă. Parțial, contextul construirii bisericii este relevat de conținutul unor deosebit de interesante documente, depistate în fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova.

Dintr-un document datat 26 iulie 1815⁵, semnat de un Stoian Sărbu (Ciorbagi), aflăm că zece ani mai înainte (*i.e.* – în 1805), prin contribuția substanțială a acestuia, în Chișinău a fost construită biserica Înălțarea Domnului. El menționa că a donat în acest scop 4 mii de lei, totodată, oferind pentru edificarea lăcașului de cult un lot de pământ din intravilanul orașului (vezi anexa, doc. 2-3).

Astfel, în anul 1805, este finalizată construirea bisericii „din târgul Chișinăului unde să cinstește hramul Înălțării Domnului Nostru Isus Hristos”⁶, care a înlocuit-o pe cea consacrată Sfinților Apostoli. Cauza edificării noului lăcaș de cult pe un teren diferit de cel vechi, deocamdată rămâne necunoscută. Putem însă admite aflarea noii biserici în proximitatea vechiului amplasament al bisericii *Sfinții Apostoli* în contextul necesității păstrării legăturii teritoriale cu cimitirul ei. Cimitirul în cauză a fost desființat în al doilea deceniu al secolului al XIX-lea, după luarea deciziei de închidere a tuturor cimitirelor de pe lângă bisericile orașenești și de transferare a tuturor înmormântărilor pe un loc unic, delimitat în acest scop în afara localității.

Este clar că, edificarea lăcașului de cult s-a realizat cu acceptul starețului mănăstirilor ieșene *Sfinții Arhangheli/Frumoasa și Sfânta Vineri* (deținătoarele de drept ale moșiei Chișinău și a părții respective a urbei), precum și cu binecuvântarea conducerii eparhiei de Huși în subordinea căreia se afla protopopiatul orașului.

Conform unui document din anul 1811⁷, biserica „sărbească” *Înălțarea Domnului*⁸ avea trei preoți,

parohia acesteia fiind constituită din 376 de gospodării, ceea ce corespundea unui număr de circa 1880 de „poporâni”.

La 26 octombrie 1815, mitropolitul Gavriil Bănulescu ia decizia de a consolida statutul acestei biserici, ridicându-l la cel de „*собор*” (sobor), statut care, în Biserica rusă, era oferit unor lăcașuri de cult de importanță deosebită pentru localitate (a nu se confunda cu statutul de „catedrală” – în limba rusă „*кафедральный собор*”)⁹. Este posibil ca printre motivele acestei decizii să fi fost și intenția de a sublinia astfel importanța părții orașului situată pe moșia mănăstirilor închinată Sinaiului, Înălțarea Domnului fiind pe atunci și cea mai mare biserică dintre cele situate aici.

Conform documentelor, la finele celui de-al doilea deceniu al secolului al XIX-lea, în curtea bisericii se construiește un turn-clopotniță cu trei niveluri, amplasat în axul longitudinal al sfântului lăcaș¹⁰. Nu excludem însă faptul că atunci a fost vorba de reconstrucția, posibil prin adăugarea celui de-al treilea nivel, a unui turn edificat odată cu biserica la 1804.

Pe data de 11 iunie 1823, un incendiu a devastat biserica Înălțării Domnului, arzând „*toate podobile, veșmintile și cărțile*”, „*rămânând doar părții de peatră*”, iar „*clopotnița cu clopote*” a fost ocolită de foc¹¹. Arderea în incendiu a tuturor cărților și documentelor bisericii de înainte de 1823, precum și refacerea ei practic din temelie către anul 1830, ar putea să explice lipsa de interes față de acest lăcaș de cult manifestată de cercetători în anii interbelici¹².

Practic imediat după producerea incendiului a început colectarea de surse financiare pentru repararea capitală a bisericii, prevăzându-se, totodată, unificarea ei printr-un compartiment intermediar cu turnul-clopotniță. Până la finele lui octombrie 1823, lucrările în cauză erau în cea mai mare parte efectuate. Când se finalizau lucrările asupra turlei, zidurile părții originale a bisericii au cedat, prăbușindu-se, rămânând în picioare doar compartimentul nou-construit ce jonctiunea cu turnul-clopotniță. În aceste condiții, pentru a

⁴ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 170, f. 1.

⁵ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 776, f. 105-106.

⁶ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 1204, f. 64 (sintagma este preluată din Diploma de hirotonie a preotului Ștefan, rânduit la această biserică la 14 septembrie 1807).

⁷ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 170.

⁸ În varianta în limba rusă a documentului, biserica este numită „*болгарская*”. După 1812, cancelaria de limbă română din Basarabia, aliniindu-se la terminologia cancelariei imperiale de limbă rusă, va înlocui treptat, în documentele redactate, termenul „sărbesc” prin „bulgăresc”.

⁹ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 799.

¹⁰ ANRM, F. 208, inv. 2, d. 2685 („*сделание въ Кишиневской Вознесенской церкви каменной колокольни въ 1819-мъ году*”).

¹¹ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 4205.

¹² După 1991, biserica *Înălțarea Domnului* din Chișinău a constituit subiectul unui articol realizat de cercetătorul Vlad Ghimpu (2002, 289-294).

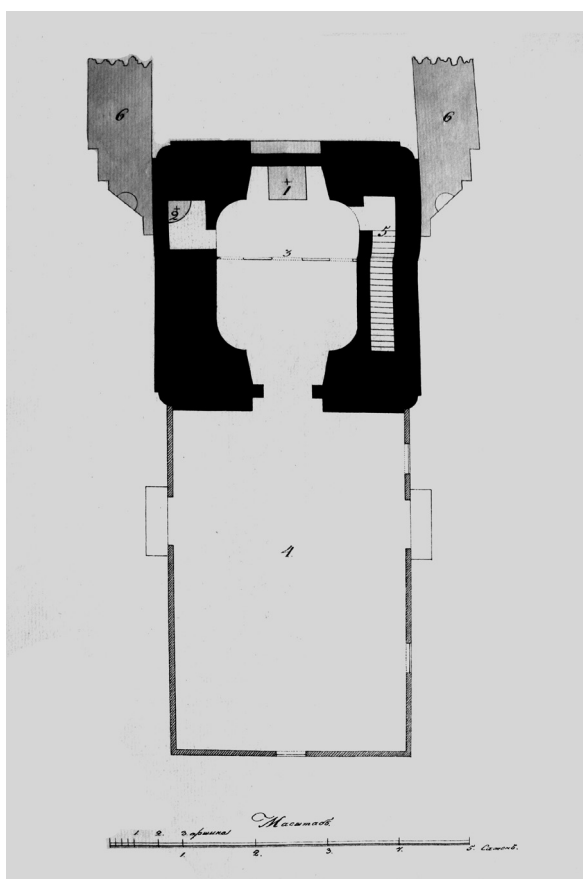

Fig. 3. Proiectul din 1826 al paraclisului temporar de la parterul turnului-clopotniță al bisericii Înălțarea Domnului.

asigura necesitățile spirituale ale parohiei, pe 5 decembrie 1823 se decide amenajarea temporară, la parterul turnului-clopotniță, a unui paraclis cu altar delimitat de o catapeteasmă de pânză, spațiul interior necesar fiind asigurat prin anexarea, dinspre fațada principală a turnului, a unei construcții temporare de lemn cu două intrări. Proiectul acestor amenajări a fost elaborat de arhitectul regional Mihail Ozmidov (fig. 3).

La 4 iunie 1824, protoiereul Alexei Gubski, parohul bisericii Înălțarea Domnului, a înaintat lui Dimitrie Sulima, arhiepiscopul de Chișinău și Hotin, un raport în care anunța adunarea unei sume de bani, a pietrei și a altor materiale necesare și ruga acceptarea construirii din nou a bisericii cu utilizarea „*fundăției vechi*”, conform proiectului anexat la raport. Arhiepiscopul binecuvântează începerea construcției pe data de 20 iunie 1824. Proiectul ca atare al bisericii nu s-a păstrat, cel mai probabil însă, autorul acestuia a fost arhitectul Mihail Ozmidov.

Deși edificarea „din nou” a bisericii Înălțarea Domnului a fost aprobată în vara anului 1824, din cauza mai multor probleme, inclusiv a celor legate de colectarea surselor financiare necesare, procesul de construire s-a întins până în anul 1829. În acești ani au avut loc și incidente neplăcute, cum ar fi, de exemplu, prăbușirea la 7 octombrie 1827 a uneia dintre bolțile de cărămidă¹³, din cauza neatenției zidarilor și a nesupravegherii lucrărilor de către un arhitect¹⁴. În lipsa cercetărilor de parament, nu putem să ne pronunțăm cu siguranță asupra faptului dacă meșterii-zidari au utilizat pentru necesitățile noii construcții doar fundația bisericii din 1805 sau și o parte din elevația acesteia.

După finalizarea tuturor lucrărilor asupra bisericii Înălțarea Domnului și sfințirea acesteia, Petru Loncikovski, protoiereul catedralei chișinăuane, solicita la 28 mai 1830 autorităților eparhiale basarabene permisiunea de demontare a paraclisului temporar de lemn amenajat în 1824 în conexiune cu turnul-clopotniță, totodată, cerând acceptul pentru vinderea materialului lemnos rezultat din demontare. Pe 5 iunie, Dimitrie Sulima accepta demontarea paraclisului, cu condiția ca după demontare lemnele întregi să fie întrebuințate pentru necesitățile construcțiilor bisericii, iar cele deteriorate – pentru necesitățile în material combustibil ale gospodăriei bisericesti, inclusiv pentru coacerea prescurii¹⁵.

Acesta a fost ultimul, dar totodată, cel mai mare edificiu de cult ridicat în orașul Chișinău, care într-un fel sau altul urma spiritul tradiției arhitecturii eclesiastice locale.

Planul bisericii Înălțarea Domnului este segmentat în cinci compartimente: altar, naos, pronaos, pridvor și antepridvor (fig. 4). Precum s-a subliniat anterior, compartimentele altarului, naosului și pronaosului au fost edificate urmând traseul fundațiilor bisericii din 1805, posibil utilizând și o parte din elevația acesteia. Compartimentul alungit al altarului este terminat spre est printr-o absida semicirculară atât în interior, cât și în exterior. El este flancat de două mici încăperi pentru proscomidie și diaconicon, ambele boltite „a vella”. O ușă asigură accesul în diaconicon

¹³ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 5493 („*обвалился сводъ подъ хорами изъ кирпича зданный*”).

¹⁴ Arhitectul care a elaborat proiectul bisericii, Mihail Ozmidov, a murit în luna decembrie a anului 1826.

¹⁵ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 6647.

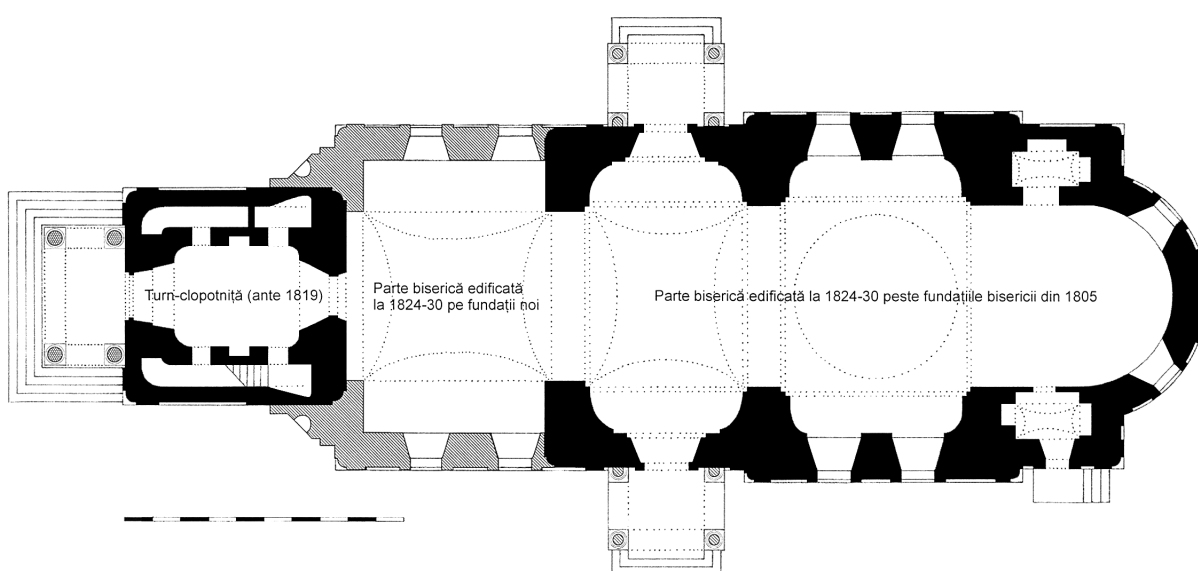

Fig. 4. Biserica *Înălțarea Domnului* (1830). Plan (de S. Ciocanu).

dinspre exterior. Naosul quasi-pătrat este flancat de două extensiuni laterale executate în grosimea zidurilor, străpunse de câte două ferestre. Colțurile extensiunilor sunt rotunjite prin curbe generoase, în exterior corespunzându-le rezalite puțin proeminente. Compartimentul naosului este încununat de o turlă susținută de pendentive. Pronaosul bisericii, despărțit de naos printr-un arc înalt, este flancat și el de extensiuni laterale, executate în grosimea zidurilor, în formă de abside. Pronaosul a păstrat, dinspre nord și sud, vechile accese spre exterior, ieșirile respective fiind protejate de două pridvorașe deschise pe două coloane libere și două angajate. Aici se afla ultimul compartiment al bisericii de până la incendiul din 1823. Compartimentul următor, iluminat de patru ferestre, este despărțit de pronaos printr-un arc cu o deschidere doar puțin mai mică decât a celui dintre naos și pronaos. Ca și în cazul pronaosului, el este acoperit de o boltă „*avella*”, care aici este flancată dinspre nord și sud de două segmente de boltă semicilindrică, dispuse transversal. Dinspre vest, acest compartiment al bisericii juncționează cu vechiul turn-clopotniță, al cărui prim nivel servește actualmente drept pridvor. O scară executată în grosimea zidurilor turnului realizează legătura cu nivelurile superioare ale acestuia, asigurând, totodată, accesul spre cor, deschis printr-un arc spre interiorul bisericii. Spre camera clopotelor, duce o scară se-

parată, interioară. Intrarea în sfântul lăcaș, situată în axa bisericii, este protejată de un pridvoraș deschis, amenajat în a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Plastica decorativă exterioară și interioară a bisericii *Înălțarea Domnului* a fost rezolvată în spirit baroc (fig. 5). Doar pridvorașele laterale de ordin corintic denotă pătrunderea în arhitectura eclesiastică basarabeană a suflului tot mai insistent al clasicismului. Muchiile fațadei bisericii sunt rotunjite și încadrate de lesene, care, împreună cu cornișa proeminentă, bogat profilată, sugerează sistemul de coloane ce susțin un antablament, sistem deja remarcat la alte biserici chișinăuane din epocă, de exemplu, bisericile *Buna Vestire* sau *Sfinții Arhangheli*. Ferestrele terminate semicircular ale sfântului lăcaș au ancadrame pe conturul golului cu cheia marcată. Turnul-clopotniță, legat compozițional de restul bisericii prin câteva decroșuri succesive, care conțin și două nișe terminate în semicalotă, se împarte pe verticală în două volume distincte. Partea superioară, mai puțin masivă, cuprinde camera clopotelor și parțial al treilea nivel al turnului. Partea inferioară are cornișa comună cu restul edificiului. Muchiile rotunjite ale acestei părți sunt subliniate de pilaștri de ordin colosal, nivelul parterului fiind separat de cele de mai sus printr-un profil intermediar orizontal tip cornișă. Plastica decorativă a părții superioare a turnului este rezolvată într-un

Fig. 5. Biserica Înălțarea Domnului (1830). Vederi actuale (foto de S. Ciocanu).

mod ce amintește de turnul bisericii *Adormirea Maicii Domnului* din Căpriana (1820) sau al bisericii *Sfânta Treime* din Săharna (1812), fiind vorba de flancarea deschiderilor arcuite ale camerei clopotelor de câte două perechi de pilaștri, ce susțin un antablament sugerat de cornișe și un profil intermediar orizontal. Atât turla bisericii, cât și turnul-clopotniță, sunt încununat de învelitori baroce de forma clopotului.

În 1993, prin decizia Parlamentului Republicii Moldova, bisericii *Înălțarea Domnului* i s-a acordat statut de monument istoric.

La finele secolului al XX-lea - începutul secolului al XXI-lea, biserica a suferit o serie de intervenții care au știrbit din autenticitatea și integritatea ei. Astfel, ușile ferecate din secolul XIX-lea ale bisericii au fost înlăturate și înlocuite cu altele de factură modernă. La fel s-a procedat cu ferestrele și gratiile originare ale sfântului lăcaș. Soclul bisericii a fost acoperit cu plăcuțe de faianță de culoare neagră, iar pereții dinspre exterior – cu tencuieii pe bază de ciment.

Biserica nu a păstrat inscripția care consemna anul edificării ei.

Anexă

Trei documente inedite referitoare la istoria bisericii Înălțarea Domnului din Chișinău

Diploma de hirotonie a preotului Nicolai de la biserica Sfinților Apostoli Petru și Pavel din Chișinău¹⁶

Meletie, cu mila lui Dumnezeu Episcopul Hușului

Prin darul și puterea presfântului și de viață începătoriului Duh, ce s-au dat Smereniei noastre de la preînaltul arhieru, domnul nostru Iisus Hristos, presfinții săi ucenici și apostoli, și prin următorii lor, purtătorii de Dumnezeu părinți. Viind înaintea noastră acest temător de Dumnezeu bărbat, anumi Nicolai, cu multă cucernicie au cerut darul preoției.

Deci noi, cu tot deadinsul cercetându-l după rânduiala canoanilor Sfintei pravile l-am ales și l-am priimit spre această chemare. Iar mai ales prin

¹⁶ 1804 iulie 21 (ANRM, F. 208, inv. 2, d. 1208, f. 189. Original. Sigiliul Episcopiei Hușilor, aplicat în cerneală. Inscripție în exergă: „Pecete Sfintei Episcopii Hușului Meletie Episcop 1803 mart 28”).

mărturie duhovnicescului său părinte, kir Theofan, eclisăiarh Episcopiei noastre, vrednic aflându-să acestui Sfânt dar, l-am povelit învrednicindu-l întâi stepenei cetățului și a ipodiatonului. Pe urmă l-am hiritonicit dascăl și preot desăvârșit dându-i voe și blagoslovenie a sluji toate cele ce să cuvin preoției. Adică a cununa, a boteza, a mirui, a sluji sfântul maslu, a săvârși Dumnezăiasca leturghie și toate rânduielile și urmările cele bisăricești să le lucreză ca un slijitor tainilor lui Dumnezău. Însă numai la bisărica *Sfinților Apostoli din târgul Chișinău* unde s-au rânduit de cătră noi să fie volnic a sluji cele preoțaști. Iar de să va muta la alt popor fără știre și blagoslovenie noastră să fie oprit de toată slujba preoțască.

Osăbit i-am dat voe să și ispoveduiască însă numai când să va întâmpla vreun creștin la boală și slăbiciune de moarte și nu va fi de față alt duhovnic. Iar într-alt chip să nu fie volnic a ispovedui păr când va deprinde rânduiala după cum să cade. Și atunce i să va da voe prin deosăbită carte de duhovnicie.

Deci, să cade numitului preot după a noastră învățătoare poroncă și după datorie lui cu tot sufletul de-a purure să-s îndeletnicească cu celtanie Dumnezăeștilor scripturi și aceste nu într-alt chip să le înțaleagă, ci după cum luminătorii bisăricești sfinții și purtătorii de dumnezău părinți le-au tălcuit cu mare unire. Și după poronca apostolului să fie treaz cu întreaga înțalepciune, cu bună smerenie. Cinstit, iubitor de streini, învățător, nebețiv. Bland, negălcevitor, neînșălător, nezavisnic, neiubitor de argint, bine ocărmuind casa lui, având pre copiei săi supt ascultare cu toată curăție. Și ferindu-i de spurcăciuni și de vrăji băbești după poronca aceluiași apostol cătră Timothei.

Iar mai ales pre norodul cel încredințat lui să-i învețe buna credință poroncile lui Dumnezău și toate celelalte creștinești bune fapte. Iar de va faci altceva din cele ce opresc de darul preoției, să fie supus opririi de cinstie preoției dintr-acele ceas ce va căde într-acele faptă. Măcar că aceasta nu o voim nici o poftim, ci mai vartos dorim a să purta el cu vrednicie chemării sale și turma ce i s-a încredințat să o păstorească ca să priimască răsplătire Slujitorilor celor înțelepți și credincioși din mâinile celui ce răsplătește fieștecăruia după faptele lui.

Deci toți să-l aveți la dragoste cinstindu-l ca pre un vas ales a sfintei biserici și slujitor celor sfin-

te. Căruia pentru încredințare i s-au dat la mână această arhierescă Carte de noi iscălită. Și cu pecetea Sfintei Episcopii pecetluită.

1804 iulii 21

Meletie Episcop Hușului
L.P.

Cererea lui Stoian Sărbu (Ciorbagi), ctitor al bisericii Înălțarea Domnului din Chișinău, adresată mitropolitului Gavriil Bănulescu, de a fi desemnat staroste al acestui lăcaș de cult¹⁷

Înaltpreașfințite și Mult Milostive Stăpâne,

Jalobă

Alăturând Mărturia ctitorilor și poporănilor și a preoților de la bisărica cu hramul Înălțarea Măntuitorului H[risto]s de aicea din Chiș[i]nău, că după ajutoriul ce am făcut la acea sfântă bisărică, adică 4000 lei, cum și locul pe care este făcută bisărica au fost curat al meu. Acum priimind toți iscăliții în Mărturie ca să fiu staroste pe bisărica arătată, dar fiindcă în curgirea de 10 ani de când s-au făcut această sfântă bisărică n-am dat jalobă spre a-mi scoate carte de stărostie.

Iară acum, fiind cu totul obijduit că în casăle mele este O[s]pital de soldați de un an de zile (care casă pute să răspundă piste 5000 lei, iară acum au început a să răsăpi cu șiderea lor), rog mila Înalt Preașfinției Voastre să fie milostivoare răzaluție spre a mi să de stărostie, cum și unui fecior de-al meu Carte de ponomărie.

Rămăind întru aceasta și Înalt Preașfinției Voastre vecinică pomenire,

Preaplecat,
Stoian Sărbu, de aicea din Chiș[i]nău.

În Chiș[i]nău, anul 1815, iulie 26 zile.

Rezoluție autografă a mitropolitului Gavriil Bănulescu:

Fiind Mărturia poporenilor întărită și de Poliția Chișinăului, să se orânduiască jeluitorii staroste pe numita bisărică, de nu să va dovedi vreo împedicare la aceasta, și să i să dea instrucție și ucuz.

G[avriil]. M[itropolit]. C[hișinăului].
1815, iulie 27.

¹⁷ 1815 iulie 26 (ANRM, F. 205, inv. 1, d. 776, f. 105. Original).

Mărturia preoților, ctitorilor și a unor membri ai parohiei bisericii Înălțarea Domnului din Chișinău dată lui Stoian Sărbu (Ciorbagi), ctitor al bisericii, în contextul susținerii cererii lui de a fi desemnat staroste al acestui lăcaș de cult¹⁸

Adiverind mai jos iscăliți cu această Mărturie a noastră la mână dumisale Ciorbagi Stoian de aicea din Chiș[i]nău, precum să fie știut, că bisărica de aicea din Chișinău cu hramul Înălțarea Domnului este făcută pe locul dumisale, numitului de mai sus. Care și la facirea aceștii bisărici au dat numitul ajutor cheltuelii pân' la 4000 lei.

Acum dar, socotindu-să vreadnic de slujba stărostiei și pentru că este cu voia și priimirea a tot poporul, i-am dat această Mărturie de însuș mâinele noastre iscălite ca să-ș poată scoate Carte de stărostie de la Înalt Preaosfinția Sa.

Însă și un copil ce-l are supt ascultarea bisăricii cu nume de ponomar, iară îl voim ca să fie ponomar cu cartea Exarhiceștii Dicasterii.

Și pentru credință am iscălit.

1815 iulie 24.

*Sveșcenik Nicolai
Casian ieromonah
Ierei Petre
Stoica, starosti țarkovni
Mihail Avramovici
Ivan Glușkuv
Dimitru Morzac
Petco Mumgi, starosti
Stefan Pogripcik
Dimo Kokulin
Ghiorghi Stepanov
Γεοργι Ζανξυ ζιρυστα
Iorghii Stano, starosta
Kara Diku, starusti goroskoi
Hristiu Nedov, sudit*

Bibliografie

- Ciocanu 2002:** S. Ciocanu, Biserica Nașterea Maicii Domnului (Măzărache) din Chișinău. In: *Arta* (Chișinău 2002), 39-43.
- Ciocanu 2017:** S. Ciocanu, Orașul Chișinău: începuturi, dezvoltare urbană, biserici (secolul XV-XIX) (Chișinău: Ed. Cartdidact 2017).
- Ghimpu 2002:** Vl. Ghimpu, Catedrala Înălțarea Domnului din Chișinău (1830). *Tyragetia* XI, 2002, 289-294.
- Nesterov 2005:** T. Nesterov, Structura urbană a Chișinăului până la 1812 și relicelele sale arhitecturale. In: *Arta* (Chișinău 2005), 41-49.
- Раанъ фонъ 1792:** Сек. Маіоръ фонъ Раанъ, Перечень изъ собственного своего журнала въ продолженіе прошедшей войны при завоеваніи Молдавіи и Бессарабіи съ 1787 по 1790 годъ съ приобщеніемъ одного чертежа (Санктпетербургъ 1792).

New information on the construction of the Ascension Church in Chișinău and on its precursor – the Church of the Holy Apostles Peter and Paul

Keywords: mahalle, church, earthquake, Serbians, fire, architect, foundations, historic landmark.

Abstract: Based on archival documents, the article provides previously unknown data on the history of the construction of the Chișinău *Ascension Church* in 1805 and its reconstruction between 1827 and 1830, after the fire of 1824. Also given are data on the previously existed on the same place the Church of the Holy Apostles Peter and Paul, built in the second half of the 18th century and affected by the earthquake of 1802.

List of illustrations:

Fig. 1. Chișinău (1770s-1780s). Plan (by S. Ciocanu).

Fig. 2. Chișinău's area. Fragment of the plan dated September 30, 1789 (by T. Nesterov).

Fig. 3. The 1826 project of the temporary chapel on the ground floor of the Ascension church bell tower.

Fig. 4. The Ascension Church (1830). Ground plan (by S. Ciocanu).

Fig. 5. The Ascension Church (1830). Modern view (by S. Ciocanu).

¹⁸ 1815 iulie 24 (ANRM, F. 205, inv. 1, d. 776, f. 106. Original).

Новые данные о постройке кишиневской Вознесенской церкви и об её предшественнице – церкви святых апостолов Петра и Павла

Ключевые слова: магала, церковь, землетрясение, сербы, пожар, архитектор, фундаменты, культурно-исторический памятник.

Резюме: В статье, подготовленной на основе архивных документов, представлены ранее неизвестные данные относительно истории возведения в 1805 году кишиневской Вознесенской церкви и её перестройки в 1827-1830 годах, после пожара 1824 года. Также приводятся данные о прежде существовавшем на том же месте храме святых апостолов Петра и Павла, построенном во второй половине XVIII века и пострадавшем при землетрясении 1802 года.

Список иллюстраций:

Рис. 1. Город Кишинев (70-80 гг. XVIII века). План (составитель: С. Чокану).

Рис. 2. Зона города Кишинева. Фрагмент плана, выполненного 30 сентября 1789 г. (Т. Нестеров).

Рис. 3. Проект временной часовни на первом этаже колокольни Вознесенской церкви. 1826 г.

Рис. 4. Вознесенская церковь (1830 г.). План (составитель: С. Чокану).

Рис. 5. Вознесенская церковь (1830 г.). Современный вид (фото: С. Чокану).

10.04.2018

Dr. Sergius Ciocanu, Institutul Patrimoniului Cultural, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 1, MD-2001 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: sercigni@yahoo.com

